

Wstęp

Tematem niniejszej monografii jest wojskowa kariera zawodowa w doświadczeniach kobiet. Podjęłam go z uwagi na zainteresowanie problematyką ewolucji społecznych i kulturowych wzorców kobiecości oraz ich miejsca w przestrzeni prywatnej i publicznej. Mając świadomość zwiększającej się społecznej i politycznej otwartości na podejmowanie przez kobiety zawodów stereotypowo uznawanych za męskie i jednocześnie wciąż istniejących barier na drodze do osiągnięcia przez nie najwyższych pozycji zawodowych, chciałabym dokonać wglądu w doświadczenia kobiet żołnerek¹ w kontekście ich awansu zawodowego. Za cel pracy przyjęłam rekonstrukcję doświadczeń zawodowych kobiet korpusu oficerskiego Wojska Polskiego oraz analizę procesów konstruowania przez nie karier zawodowych. Interpretacyjnym tłem pozwalającym w szerszym kontekście uchwycić i zrozumieć zindywidualizowane sposoby doświadczania kariery stały się dla mnie:

- oddziaływania socjalizacyjne, które wpłynęły na sposób definiowania tożsamości badanych kobiet;
- aktualny kształt życia prywatnego, w tym relacje z partnerem oraz znaczenie macierzyństwa;
- formalno-prawna specyfika wojska jako miejsca pracy i wpisujący się w jej treść charakter oraz jakość relacji interpersonalnych.

Monografia składa się z trzech rozdziałów teoretycznych, jednego metodologicznego oraz sześciu empirycznych, prezentujących wyniki badań własnych. Pierwszy rozdział poświęciłam założeniom teoretycznym planowanych badań. Zawarłam w nim wyjaśnienie kluczowych dla tematu pracy pojęć, takich jak płeć, praca, kariera zawodowa. Podjęłam też budzący społeczne kontrowersje problem godzenia kariery zawodowej kobiet z pracą domową i macierzyństwem. Określiłam także dziedziny wiedzy, w obszarze których ulokowałam zakres problematyki poruszanej w niniejszej publikacji. W rozdziale drugim poddałam analizie społeczne i indywidualne czynniki regulujące sposoby doświadczania przez kobiety kariery zawo-

---

¹ Wyrażam też głęboką nadzieję, że niniejsza monografia przyczyni się – choć w niewielkim stopniu – do odkrycia potencjału tkwiącego w określeniu „żołnierka”, oddając bohaterkom moich badań należny szacunek, podkreślający pełnowartościowy charakter pełnionej przez nie roli zawodowej.

wej. Odniosłam je zarówno do aspektów socjalizacyjnych, edukacyjnych, jak i instytucjonalnych, koncentrując się na specyfice organizacji pracy, jaką jest wojsko. W moich rozważaniach kariera zawodowa zyskuje wymiar szczególny, ponieważ jest realizowana w zawodzie historycznie i kulturowo uznawanym za męski. W rozdziale trzecim przedstawiłam historyczną analizę obecności kobiet w strukturach militarnych. Podjęłam także zagadnienie współczesnych standardów regulujących przebieg wojskowej kariery zawodowej oraz kwestię reprezentacji żołnierek na poszczególnych szczeblach hierarchii wojskowej. Czwartą część poświęciłam założeniom metodologicznym, pozwalającym na empiryczne uchwycenie fragmentów rzeczywistości karier zawodowych żołnierek. Badania przeprowadziłam, korzystając z metod jakościowych w ramach paradygmatu konstruktywistycznego. Jako główne narzędzie badawcze zastosowałam indywidualny wywiad częściowo ustrukturyzowany. Zebrany materiał empiryczny – wypowiedzi rozmówczyń – poddałam analizie i interpretacji, przyjmując za kategorie analityczne płeć oraz czynniki regulujące przebieg wojskowej kariery zawodowej. Prezentację wyników badań własnych zawarłam w rozdziałach od piątego do dziesiątego. Podział materiału badawczego na sześć obszarów tematycznych miał na celu uporządkowanie struktury narracji. Rozdziały empiryczne zostały uszeregowane adekwatnie do kolejności pytań badawczych. Przyjęłam, że taki sposób postępowania pozwoli uzyskać wgląd w obraz zarówno podobieństw, jak i różnic w sposobie doświadczania przez badane kariery.

Nie ulega wątpliwości, że po 1999 roku partycypacja kobiet (w sensie formalno-prawnym) w strukturach militarnych stała się faktem. Zgodnie z dyrektywami NATO państwa członkowskie – w tym Polskę – zobligowano do zagwarantowania kobietom dostępu do służby wojskowej w pełnym wymiarze tak, jak dotychczas działo się w przypadku mężczyzn. Prócz szeregu regulacji prawnych określających obecność żołnierek w przestrzeni wojska, punktem wyjścia w kształtowaniu dynamiki dostępu do wojskowej kariery zawodowej stał się obszar edukacji. Kobiety zyskały możliwość ubiegania się o indeks akademii i szkół wojskowych, poszerzając w ten sposób zakres formalnych kwalifikacji. Naturalnym wydaje się w tym kontekście pytanie o aktualny stan wiedzy na temat karier kobiet żołnierek. W poszukiwaniu odpowiedzi warto uwzględnić kilka kwestii. Po pierwsze, liczba publikacji i badań poświęconych tej problematyce jest stosunkowo mała. Po drugie, z uwagi na totalny charakter instytucji wojska dostęp do środowiska żołnierek jest utrudniony. Po trzecie, obraz kreowany w środkach masowego przekazu nierzadko ma fragmentaryczny charakter. W rezultacie może zniekształcać rzeczywistą percepcję zjawiska karier zawodowych żołnierek bądź stanowić źródło stereotypów. Nie bez przyczyny w tytule posłużyłam się więc pojęciem doświadczeń. To one, z punktu widzenia logiki niniejszej pracy, stanowią źródło wiedzy na temat systemu znaczeń, jakie żołnierki nadają pojęciu kariery, sposobom, w jaki ją konstruują oraz czynnikom, które regulują jej dynamikę.

Badania jakościowe w grupie trzydziestu jeden żołnerek w stopniu oficera przeprowadziłam od września do listopada 2017 roku. Postępowanie empiryczne w formie indywidualnych wywiadów stanowiło wynik skomplikowanej i czasochłonnej procedury doboru rozmówczyń. Pragnę w tym miejscu wyrazić wdzięczność wszystkim osobom, które przyczyniły się do podjęcia i realizacji tego przedsięwzięcia. Dziękuję pracownikom Ministerstwa Obrony Narodowej oraz dowódcom jednostek, którzy wyrazili zgodę na przeprowadzenie badań. Dziękuję żołnierzom i żołnierzkom, którzy – jako osoby wyznaczone do kontaktu ze mną – pomogli w zorganizowaniu grupy kobiet w stopniu oficera i stworzyli dogodny warunki do przeprowadzenia wywiadów. Wreszcie, serdeczne podziękowania kieruję do bohaterki niniejszej pracy – moich rozmówczyń – za poświęcony czas oraz chęć odkrycia przede mną części swojej biografii. Pragnę podziękować też Dziekan Wydziału Studiów Edukacyjnych – Pani profesor dr hab. Agnieszce Cybal-Michalskiej za okazaną mi życzliwość. Wyrazy wdzięczności składam promotorkom mojej pracy doktorskiej – Pani profesor UAM dr hab. Evie Zamojskiej oraz Pani doktor Monice Popow za poświęcony mi czas oraz nieocenione merytoryczne wsparcie. Swoje podziękowania składam też recenzentom dysertacji doktorskiej, Panu profesorowi dr. hab. Michałowi Stefanowi Kwiatkowskiemu oraz Pani dr hab. Dorocie Zaworskiej-Nikoniuk, będącej jednocześnie recenzentką niniejszej monografii, za cenne uwagi jakże pomocne w przygotowaniu rozprawy do druku.